

Nieznajomość prawa Badanie z jurysprudencji eksperymentalnej

Czy nieświadomość istnienia normy, którą się łamie, powinna ograniczać naszą odpowiedzialność za złamanie tej normy? Większość z nas jest sobie w stanie bez problemu wyobrazić sytuację, w których powiedzenie „nie wiedziałem, że tak nie wolno” jest sensownym, czy wręcz przekonującym, usprawiedliwieniem. Z drugiej jednak strony, większość z nas wierzy w obowiązywanie starożytnej zasady, głoszącej, że nieznajomość prawa szkodzi i nie usprawiedliwia, a zatem nikt nie powinien unikać odpowiedzialności, powołując się na nieznajomość norm prawnych.

Ta, jak się wydaje, niespójność naszych intuicji znajduje odbicie w filozoficznych dyskusjach na temat zasady *ignorantia iuris*. Od stuleci filozofowie zauważali, że rygorystyczne stosowanie tej zasady może prowadzić do niesprawiedliwości w konkretnych przypadkach karania osób, które działały w nieświadomości bezprawności swoich czynów. Wielu teoretyków uważało, że taka niesprawiedliwość jest ceną wartą zapłacenia za większe społeczne dobro, gdy inni nie chcieli się z nią pogodzić i postulowali radykalną reinterpretację rzeczony zasady.

Owe filozoficzne debaty nigdy nie były gorętsze niż obecnie, w czasach nieustającego wzrostu techniczności i pogmatwania powszechnie obowiązującego prawa, w którym nie mogą połapać się nawet specjaliści i które nijak nie koresponduje do intuicyjnych, powszechnie podzielanych przekonań moralnych.

Niniejszy projekt jest pierwszym, w którym wątek zasady *ignorantia iuris* zostanie systematycznie przeanalizowany z perspektywy filozofii eksperymentalnej. Wychodząc z założenia, że sprzeczne poglądy na temat tej zasady są skutkiem rozbieżnych intuicji od których wychodzą debatujący ze sobą badacze, poddamy tu analizie potoczne intuicje na temat odpowiedzialności osób, które łamią normy bez świadomości ich istnienia. Zasadniczym celem tego projektu jest zbadanie wiarygodności i stabilności takich intuicji, co może pomóc w rozwikłaniu filozoficznych problemów w tym obszarze.

Budując na istniejącej literaturze w eksperymentalnej filozofii prawa (jurysprudencji eksperymentalnej) i korzystając z najnowszych metod stosowanych w psychologii poznawczej i innych naukach społecznych i naukach o poznaniu, w projekcie tym planujemy przeprowadzić szereg badań eksperymentalnych nad intuicjami laików. Co więcej, w wielu takich badaniach porównamy intuicje laików z intuicjami prawników, a także, korzystając z rozbudowanej sieci zagranicznych badaczy współpracujących w realizacji tego projektu, intuicje osób pochodzących z różnych systemów i kultur prawnych.

Oczekujemy, że ten projekt będzie miał nie tylko fundamentalne znaczenie dla filozofów prawa, dostarczając im danych przydatnych dla krytycznej oceny używanych argumentów, ale i może dostarczyć cennych danych empirycznych decydom i reformatorem prawa.